

FÜGGELÉK

A „Híres könyvtárak, könyvtáras hírek - A felvilágosodáskori magyar könyvtárak reprezentációja a pozsonyi Magyar Hírmondóban” című TDK dolgozathoz

A pozsonyi Magyar Hírmondóból összegyűjtött cikkek szövege kronológiai sorrendben

1780. 26. levél (1780. 03. 29.) – lisszaboni tudós társaság

A közelebb múlt hónapban Portugáliának fővárosában, Lisszabonban új tudós társaság állíttatott fel a Király Asszonynak engedelmével. Melynek is 12 tisztos (főrenden való), 24 közrendű, és ugyanannyi rend kívül való tagjai lesznek. Célja pedig a természeti, gazdaságbéli s egyéb hasznos és tisztességes tudományoknak és a haza nyelvének gyarapítása. Ugyanazon társaságnak számára különös könyvesház és mindennemű dolgoknak gyűjteménye fog megszereztetni. Esztendőnként holmi fontos kérdéseket fog hírléltetni, melyekre, aki legjobban felel, jutalmát veszi. – Ilyen tudós társaságok majd csaknem minden országban vannak. Ez előtt egynéhány esztendővel érdemes hazafiak nagyon rajta voltak, hogy Magyarországon is azon bő hasznú rendtartás lábra állíttathatnék. De nem tudom, mi okra nézve, cserbe maradott.

1780. 34. levél (1780. 04. 26.) – könyvnyomtató műhelyek hajókon

A franciák már a hajókon is kezdenek könyvnyomtató műhelyeket felállítani. Avagy csak egyen, melynek *Dük de Burgony* (*Duc de Burgogne*) a neve, úgy írják, már az vagy. Sok országokban még a szárazon felállíttatott könyvnyomtató műhelyekben is alig van mit nyomtatni.

1780. 50. levél (1780. 06. 21.) – Marotti József könyvadományozása

Marotti József báró úrnak sem hagyta Őfelsége azon dicséretes cselekedetét jutalom nélkül, hogy tavaly az ő könyvbéli kincsét, mely 1382 könyvekből áll vala, közhaszonra a Fiumei közönséges Könyvtartó házba ajándékozta. Mert csak nem régen drágakövekkel rakott és Őfelsége képével ékes aranypénzt küldött neki emlékeztető ajándékul.

1780. 54. levél (1780. 07. 05.) – a Budai Universitas felszentelése – Hunyadi Mátyás könyvtárának és nyomdájának alapítása

(...) Ez a dicsőséges emlékezetű király [Hunyadi Mátyás] azért az ő királyi székes fővárosában, Budán, azt az akadémiát, melyet Zsigmond király felállított volt, viszont helyreállította, vagyis a helyébe újat fundált, és azt nemcsak dicső királyi könyvtartó házzal megékesítette, hanem könyvnyomtató műhellyel is dicsőítette, melyből is még 1473-ban (30 esztendőkkel azután, hogy a mesterség Európában feltaláltatott volt) az úgynevezett Chronicon Budense (most igen ritkán lelhető könyv) Hess András betűivel, egész formában nyomtatva, világosságra jött vala. (...)

1780. 55. levél (1780. 07. 08.) – Mária Terézia látogatása Budán az Universitas alapítása alkalmából, régi könyvekről szóló könyvet kap ajándékba

(...) Hogy szállására azon pompával visszatért vala, az Universitas Tanácsa előljárástól odamenvén az ő Excellenciájának köszönetet tett, és Práy György úrnak valamely könyvét, melyet a Királyi Könyves háznak ritka könyveiről írt és Felséges Asszonyunknak ajánlott, kezéhez adá, hogy az Universitas nevével Őfelségének benyújtaná. (...)

1780. 88. levél (1780. 11. 01.) – Nagyszombaton a Királyi Universitas orvosi rendjének épületéből könyvtár lesz

Nagyszombatban azon épületnek egy része, mely ennek előtte, míg a Királyi Universitas ottan vala, az orvosi rendhez tartozott, most a többivel egyirányú magasságnyira építetvén, a könyvesházhoz és természet vizsgálását segítő szereknek való helyhez foglaltatik.

1780. 96. levél (1780. 11. 29.) – tudósítás Erdélyből – nagyszebeni könyvtárak

(...) Nagyon fogja ezután segíteni az efféle tudományt is és az egész természeti históriát az ő Excellenciája sokezer árú Szebeni könyvesháza, melybe mindenféle hasznos tudományokra való drága könyveket szerzett, és most is szüntelenül szerez, oly kegyes véggel, hogy az arra való emberek azoknak szabadon hasznukat vehessék. Könyvesház is soha Erdélyben olyan nem volt, mint ez. Sem olyan, mint ugyan Szebenben (odavitetvén Sáromberkéről) a Méltóságos R. Sz. B. Gróf Széki Teleki Sámuel Gubernális Tanács Úr ő Nagysága könyvbéli vagyona, amelyre sokezer költség ment el, és mégyen is minden esztendőnként: ennek is ottan minden jó emberek hasznát vehetik ő Nagysága kegyességéből. Szép kegyességek ezeknek a tudós és nagy

méltóságoknak! Kik a tudományoknak terjedésében gyönyörködnek. Boldog ideje van különben is Erdélyben a könyvek szaporodásának. Ez előtt ötven esztendővel nem hiszem, hogy egész Erdélynek annyi könyve lett légyen, csak a Magyar Históriára is, mint most vagyon egyedül ama tudós királyi professzornak, az Áhitatos Oskolákbéli P. Kopp Károly úrnak, ki is a Kolozsvári Universitasban kiváltképpen való dicsérettel tanítja az históriákat. (...)

1780. 97. levél (1780. 12. 02.) – Litvániában megjelenik a kötelespéldány

Az ország [Litvánia] könyvesházának szaporodása végett meg vagyon parancsolva, hogy valamely könyv ennek utána az országban nyomtattatni fog, annak másaiból avagy exemplárjaiból egyet oda kellessék adni.

1781. 15. levél (1781. 02. 21.) – erdélyi könyvtárakról szóló tudósítás, amelyben a legfontosabb magyar könyvtárak is szerepelnek

Tavaly költ leveleim közül némelyikében emlékezet tétetett vala az Erdélyben lévő főbb könyvesházakról. A könyvesházok különben is valaminemű szükséges segédi a tudományokban való gyarapodásnak, szintén olyan emlékezetes részei az országok esméretének. De kiváltképpen az utazni kívánó, tanult embereknek szükséges azokról tudakozódniuk. Az utazás pedig, főképpen a hazában és azzal határos tartományokban való utazás, egy legjelesebb része a jó nevelésnek. S tudok egy főméltóságú úri személyt ez hazában, aki nagy reménységű tanuló fiait esztendőnként a két hazának hol egyik, hol másik táján széjjelutaztatja. - Ily okokra nézve, méltó, úgy vélem, a feljebb említett erdélyi tudósításnak továbbterjesztését is közrebocsátanom. Lehetne ugyan, s hasznos is volna, a Magyarországon lévő jelesebb könyvesházakat hasonlóképpen jegyzőre venni. De ezek alkalmasént tudva vannak mindeneknél. Olyas különös tudósításaim pedig nincsenek, hogy azok iránt új hírekkel kedveskedhetném. Amelyek most hamarjában eszembe jutnak, ím ezek: Budán a K. Universitászé, Kalocsán Zajezdai báró Patacsics érsek úré, Pécsen néhai Klimó püspök úré, Eszterházán r. sz. b. fejedelem Eszterházi úré, Keszthelyen Tolnai gróf Festetics Pál úré, Pécelen R. Rádai Gedeon úré, Debrecenben és Patakon a reformátusok kollégiumaiké, s t. a f. Azt ugyan mindezekről, valamint szinte az erdélyiekről is meg kell vallani, hogy korántsem érnek a külső országai híres könyvbéli tárházakkal. Mindazáltal nálunk a kisebb dolgok is jegyzésre méltók, mivel napról napra nagyobb tökéletességre emelkedő jeles szerzeményeknek dicséretes kezdeteik.

„Erdélyben méltó tekintetbe venni (így szól a levelező jóakaró) a Nagyenyedi Református Deáki Társaság könyvesházát, amely sok esztendőktől fogva szaporíttatik, és már gazdaggá is tétetett az újabb- újabb sok jó könyvekkel. Dicséretet érdemel az, hogy itt a magyar nyelven való régi s új könyveknek külön háza vagyon; melyhez hasonló ilyennemű gazdagság sem Erdélyben, sem Magyarországon nem találhatik. Ennek nagyobb és ritkábban szerezhető részét ajándékozta vala holta előtt nem sok idővel néhai gróf Teleki József úr özvegye, gróf Betlen Kata, igen nevezetes és tudós úrasszony, akit Veszprémi István doktor úr méltán dicsért meg Biographia Medicorum Hungariae et Transilvaniae nevű tudós könyvében. Tudok Erdélyben különös személyeket is, kik a magyar könyveket különös szorgalmatossággal sokra szeregették össze. Ilyen Kendefi Rákhel grófasszony, betleni gróf Betlen Gergely főhadnagy úr élete párja: ilyen Kolozsvárott Szatmári Mihály professzor uram, hogy másokat most ne említsek. Sokan alig hinnék, mely feles számú könyvek vannak, szépek és jók, a mi nyelvünkön is."

Továbbá, szaporodnak és láthatóképpen ékesülnek válogatott könyvekkel a kolozsvári, marosvásárhelyi (ahol szép új épület készült ezeknek) és székelyudvarhelyi ref, kollégiumoknak könyvesházaik. Kolosváron pedig kiváltképpen való lészen (úgy lehet ítélni) az áhítatos oskolákhoz tartozó könyvház, minthogy az a felséges császári- királyi kegyelmes és bő kéz adományából vészi naponként szaporodását azokkal az külömb-külömbféle tudományokra tartozó könyvekkel, melyekre való szükségét az ottani király-fejedelmi Universitas az erdélyi k. felséges Gubernium által feljelenti. Ugyanottan és azon királyi gazdálkodásból való physicum instrumentumok szép museuma (természet vizsgálására való eszközöknek tárháza) becsületet érdemel. - De ha szabad visszatérnem Enyedre, az idevaló könyvesháznak becsét az is neveli, hogy abban a régi arany-, ezüst- és rézpénzeknek igen szép gyűjteménye vagyon.

Ugyancsak egész Erdélyben a régi, ritka s nagy árú pénzeknek olyan kincse nincsen sehol, mint aminemű Szebenben a méltóságos báró Brukkental Sámuel gubernátor úr őexcellenciájáé. Erdélyben, mely Dáciának egy szép része vala, mivel itt sok városaik voltak a régi rómaiaknak, sok ilyen drága pénzeket lehetett volna a régibb időkben szerezni: de ezelőtt, sőt néhol még most is, az efféléket a kereskedők szedték fel olcsón az ily dologhoz nem értő, azonban szántása, kapálása s egyéb földi mívei közt ezen kincseket találó községtől, és eladták ötvösöknek s más hasonló embereknek. Már ugyan ma megbecsültetnek Erdélyben az ilyen pénzek (mint szintén a régi írású kövek is), és vannak nem kevesen, kik ezeket dicséretes

gondossággal gyűjtögetik. Kornides Dániel uramnak ebben való szorgalmatossága is, tudománya is a tudósok előtt mindenfelé esméretes. Nem kicsiny ezennemű szerzeménye vagyon Seivert János uramnak, Szebenszékben szenterzsébeti egyházi tanítónak; kinek jó emlékezete fennmarad ama szép deák könyvéről, melyet 1773-ban ily nevezet alatt adott ki Bécsben: Inscriptiones Monumentorum Romanorum in Dacia mediterranea. Ide számlálom a kolozsvári áhítatos oskolákbéli tudós atyát, Koppi Károly uramat, és a feljebb említett Szatmári Mihály professzor uramat: kik is szorgalmatosan szedik és szaporítgatják efféle szép vagyonyjokat.

„Nagyon hibáznám most, ha nem említeném ama sok tudományú gróf Teleki József úr önagságának könyveit, melyeket tart Marosvásárhelyen az úgynevezett Teleki-háznál. Arról is nevezetes pedig ez a ház, hogy ennek némely felső szobáiban vagyon Museum Animalium [állattár], azaz négy lábú állatoknak, madaraknak s a t. bőreiket megtöltve s úgy elkészítve, mintha elevenen állanának, kígyóknak, gyíkoknak s t. e f. testeiket pályinkában állva, magában foglaló ház; aminemű talán soha Erdélyben ezelőtt nem láttatott."

1781. 16. levél (1781. 02. 24.) – erdélyi könyvtárak kiegészítése

Az utólb költ levélben előszámlált erdélyi könyves házak közül kettő elmaradott vala, úgymint, a Szebeni és Brassai Evangel. Oskoláé. Noha pedig e kettő az új könyvekre nézve nem ér a többivel; vagynak mindazáltal mindegyikében némely régi s ritka könyvek, melyeket másutt nem könnyen találni fel. A Brassai talán mindeneknél előbbvaló lett volna az országban, ha a forgó száznak első felében valamely szerencsétlen gyulladás jobb s nagyobb részét meg nem emésztette volna.

1782. 28. levél (1782. 03. 10.) – Festetics Pál halála

Ennek a hónapnak 7. napja igen szomorú emlékezetét hagyta minálunk. Méltóságos Tolnai Gróf Festetics Pál úr őexcellenciája, Sz. István Király jeles Rendének Kommendátora, Baranya vármegyének főispánja, és a F. K. Helytartó Tanácsnak tanácsosa, azon napra virradó éjfél után Pozsonyban megholt. Holtteste, temetés végett Sopron vármegyébe, Ságrá vitetett. Mely helységben, élete napjaiban, egyéb jószágai felett, gyönyörű kertekkel, szép épületekkel, főképpen pedig egy jeles, sok válogatott s ritka könyvekkel teljes könyves tárházzal megékesített vala. Nagy tudományát, fáradhatatlan szorgalmatosságát és egyenes igazságát, sok

nevezetes hivatalokban, melyekben az alsóbb tisztségektől fogva a felsőbb méltóságokig forgott vala, mindenekelőtt esmeretessé tette.

1782. 38. levél (1782. 05. 15.) – a besztercebányai püspök szekrényeket adományoz

A besztercebányai püspök, Berchtoldt gróf úr őexcellenciája, most közelebb igen jeles készületű könyvtartó szekrényeket küldött a Nagyszombati Királyi Akadémiának ajándékba, s egyszersmind költséget is adott reája, hogy azokat az oda való, újonnan épített könyves házba be lehessen helyeztetni.

1782. 49. levél (1782. 06. 26.) – Molnár János Magyar Könyvháza

A Magyar Könyvháznak előmbe akadt első árkusából, mely után vajha a többi is mentül hamarébb következne! (a nyomtatásról szólok, mely nemrégiben munkába vétetődött), már közelebbről s világosabban, mint ezelőtt valamelyik levélben megírtam, lehet a nagyérdemű szerzőnek, Molnár János apátúrnak azzal feltett szándékát megjelentennem. Az előljáró beszéd, vagyis Bévezetés, a többi között így szól felőle: „Amint a válogatott hasznú könyveket s főképpen a minapiakat olvasám, úgy azokat ama nyomdok (Fótziusnak példája) szerint eléadom rendre; kiszedvén belőlök azt, amit a tudósításra gyönyörűnek, a tudományra hasznosnak, az igyekezet nevelésére hathatósnak, az okos mulatságra, beszédre, írásra készületesnek véltem lenni.” - S ezt, igazán mondhatom, hogy jelesen végbe is vitte, amint az előttem lévő első árkus nyilván előmutatja. Az efféle munkának, melyhez hasonló a mi nyelvünkön még nem iratott, igen helyes okkal bizonyítja hasznos voltát, amidőn így folytatja beszédét: „Se nem minden könyv jó, se nem minden jó könyvnek jó mindenik része. Azért nagy jót téssen velünk, aki az ilyenek javát válogatva méltatja előnkbe.” Melyhez azt is hozzá lehet tenni, hogy ritka ember, akinek csak a legnevezetesebb (többnyire nagy áru) könyveknek megszerzésére és olvasására elegendő értéke avagy érkezése volna. S ugyanazért, hogy az afféle kincsekben tehetetlenek is részesülhessenek, szükséges dolognak találták a mostani időbéli külföldi tudósok, hogy azokat, a régieknek szokások szerint, rövideden egybefoglalják. Azonban ami e közelebb remélhető Magyar Könyvházat illeti, ebben új munkák is fognak előfordulni. Ilyen p. o. Benkő József úr Fűszeres bővebb nevezeti. - Méltán remélhetjük, hogy e megemlített könyv nagy világosságot fog terjeszteni a magyar hazánk fiai között, főképpen azok között, akik egyéb európai élő nyelveket nem tudnak; kivált ha a földnek utóbbszori körülhajózásához alkalmaztatott mappácska (Föld képe) szerkesztethetné melléje. Melyet én ugyan nagyon óhajtok.

1782. 73. levél (1782. 09. 21.) – Királyfiai Jeszenák István könyvadományozása (a szövegben Királyfainak írják a nevét)

Nem lehet, hogy a tudományokat és az hazának azoknak terjedése által való boldogulását kedvelő jó hazafi ne örvendjen neki, amidőn a közhaszonra való könyvházaknak szaporodását hallja. Ide tartozik az, hogy a közelebb múlt hónapban meghalálozott néhai Királyfiai Jeszenák István úr, a maga számos és válogatott könyvekből, s nem kevésbé becses bányásznákból s egyéb természetbeli szerekből álló gyűjteményét a Pozsonyi Evangélikus Oskolák számára testálta; kiknek is az immár valósággal által vagyon adva.

1783. 100. levél (1783. 12. 20.) – a Budai Oskola Mindenesség könyvtára költözik

A Budai Oskola Mindenesség könyvtára, és amelyet Klimó György, hajdan pécsi érdemes püspök, különös szorgalommal és drágán összegyűjtögetett, ketté osztatik: arra való gondos tekintettel, hogy ahová fognak küldetni, az ott lévő tudományokra az alkalmas és bőséges segedelem meglegyen. Egyik része Pestre fog átlal vitetni, az ott leendő Bölcselkedési, Törvénybeli és Orvosi Karnak vele való élésére. A másika Pozsonyba hordatik által, az ott felállítandó Bölcselkedés., Törvény-, és Istenes Tanultság Karjainak szükségükre.

1785. 74. levél (1785. 09. 21.) – egy debreceni úr könyvtárának felszámolása

Debrecen – Egy nem régen megholt tudós és nagy tanácsú úriembernek sok számból álló könyvei vagy bibliotékája Debrecenben a városházánál fognak kótyavetyére bocsáttatni, melyek közül mind egyházi, mind világi úriemberek vagy rendek magukkal hasznos és nehezen szerezhető ritkán találtatható könyveket vehetnek, azért akiknek kedvük lenne ilyen könyveket szerezni a következő Szent Mihály napi szabadság vagy vásár alkalmatosságával Debrecenben megjelenhetnek.

1785. 79. levél (1785. 10. 8.) – Gróf Batthyány Ignác tudós társaságának tervei és gyulafehérvári könyvtáralapítása

Ha eddig hírmondók voltunk, immár most a magyar nemzet örömondói vagyunk. Nagy csuda volna, ha azt hirdetné most valaki, hogy egy halottaiból feltámadott embert látott, mert ezt még a Krisztus idejében is sokaknak hiába hirdették a tanítványok; annyival is inkább mely igen duplász csuda lészen az, amelyet mi hirdetünk az olvasóknak, hogy tudniillik nem egy ember, nem sokan, hanem egy régen hamvában holtan heverő nemzetség támadott fel az ő halottaiból.

És vajon melyik nemzetség? És micsoda erő által támadott fel? Egy kis várakozás után meg fogjuk jelenteni, ha ezen csudát még nagyobb csudává tehetnénk. Ezt az egész nemzetet egy ember támasztotta fel. Micsoda? Egy ember? Aki maga is hasonló erőtlén, beteg és változandó.

- Ah, az éppen lehetetlen. Higgyék el, hogy nem csak meglehető, hanem már meg is lehetett: élő lelket fűjt ez az egész nemzetségben, minden eleven érzékenységeket feltámasztott benne, és már csak az a híja, hogy talpára állítsa. Ah, mely nyughatatlansággal várhatják az é. olvasók, ki légyen ez az isteni erővel, bölcsességgel és hatalommal felruházott lélek? Ki légyen ez az erős és tehetős Valóság? Amely ily hatalmas dolgot cselekedhetik, és vajon melyik nemzet az, amelyet feltámasztott, és mi módon támasztotta fel? Még amíg meg nem jelentem is nevét, addig is legyenek teljesek tiszteletével, szeretetével és áldásával; ha megjelentem pedig, őt egy nemzet közönséges felélesztőjének és örökösítőjének esmérjék. Ez a gyémántra vaspennával felíratandó nagy név, melyet az idő körme soha le nem vakarhat, sem az irigység piszka legkisebb mocskokkal is be nem szennyesíthet, mélt. gróf BATHIÁNI IGNATZ [Batthyány Ignác] úr őexcellenciája, az erdélyi r. katolika sz. vallást tartóknak püspöke, és ugyanazon országai főkörmányozó széknek egy magyar Kátója, hazáját, nemzetét oltalmazó, gyámolító, megelevenítő nagy tanácsosa, ez az a Nabonássár, akinek idejétől lehet számlálni a magyar csillagos égnek nagy csillagai szerént folyó esztendőket. Ez az a Pizisztrat, aki nemcsak megengedi a könyvpalotában ingyen való bemenetelt mindenkinek, hanem egyszersmind ugyancsak élő s lehellő könyvekből épített egy drága palotát, amelynek szegeletköve ő Excellenciája, az egész épületnek kövei pedig külön-külön oly megbecsülhetetlen árú élő kövek, amelyekből külön-külön ugyan annyi élet vizei fakadnak, amelyekből valakik isznak, nemcsak az hogy nemes szomjúságokat meg nem oltják, hanem mentől többet isznak belőle, annál többet óhajtanak; egyszóval ezekből az élő kövekből folyik ki az a halhatatlanságnak itala, mely az egész magyar nemzetet meg fogja eleveníteni, és halhatatlanná teszi. - Világosan megmondom ezen evangéliumnak [örömhírnek] summáját. A nevezett gróf úr ő Excellenciája Erdélyben, Szeben városában egy tudományos társaságot állított fel. Ennek tagjai két nevezetes részre vagynak osztva, úgymint: rendszerént valókra és nem rendszerént valókra, vagy ezen bölcs társaságnak tisztességét és célját önként viselőkre. Törvénye ezen társaságnak az, hogy minden tizennegyedik napon tartandó rendes gyűlésekben a rendszerént való tagok megjelenjenek; az utóbbi rendbéliek pedig semmiféle munkára nem köteleztetnek, ha magok önként való akaratjukból nem vállalják. Kötelességei ezen társaságnak e következők: a magyar és erdélyi leveles históriának és földleírásának megvilágosítása, a tökéletességnek fogyatkozás nélkül való polcára emelése. Másodszor: az erdélyországi természet históriájának kidolgozása. Ha meggondoljuk, valóban lehet csudálkoznunk, hogy eddig is oly restek voltak

az emberek ebben az országban a természet ajándékainak rendbeszedésében és azoknak szerfelett való különbségeinek a világ eleibe való terjesztésében: mert meg kell azt vallani, hogy oly kevés részén a föld kerek gombjának sehol sem találhatunk annyiféle ajándékot a természetnek, vagy az állatokban, vagy a plántákban, vagy pedig a kövekben (elhallgatván az ő gazdag folyóvizeit), mint Erdélyben. Ha azonban meggondoljuk az elmúlt időt, mindjárt találunk mentséget. A fegyverzörgés között nem szeretik a múzsák lakásokat, sem a tudatlanság nem tudja a természeti dolgokban azt a titkot, amely csudálkozást és a Teremtőnek imadására való buzgóságot szerez az elmében. Az erő is hasonlott volt mindeddig, és csak egy nem tudom micsoda különbség is elég oka volt az egymás gyűlölésének, amely valahol uralkodik. Ott az erő megoszlott, ahol pedig az erő sok ágakra szakadozott, ott gyengeségnek és tudatlanságnak kell uralkodni. Mindezen akadályok kitöröltettek az útból őexcellenciája által. Nem néznek itt arra, hogy Pálnak micsodás ételt visznek asztalára, vagy Péter micsodás színű köntöst öltözik magára; hanem csak a tiszta észre, értelemre és bölcsességre; úgyhogy nemcsak a hazának minden különbség nélkül való tudósai hívattnak erre a nemes pályára, hanem még a külső országiak is kértetnek, hogy ezen társaságot munkájukkal, tanácsokkal öregbítsék.

Kiváltképpen való munkája ezen társaságnak az haza dolgait illeti, amint már megmondottuk. Az országnak természeti állását az azon való dolgokkal egyetemben, úgymint viselt dolgainak, földje állásának tökéletes ábrázatját a maga valósága szerint kidolgozza, amely végre ezen társaság tagjai tudós munkáit béküldik, és azokból két, ahhoz értő tudósok egy tökéletes históriát és geográfiát készítenek; a magyar nyelvet, amely már szinte a készült fűjja, kipallérozza, meg bővíti és szaporítja, úgyhogy a nevezetesebb munkák és idővel minden hasznos tudományok ezen fognak kibocsáttatni; mindenféle tudományokról való jeles munkákat, kivéven a teológiát, összeszed, és ezen felülírás alatt kiad: A tudományos barátok társaságának írásai Szebenben. Evégre minden más külső országi tudós főket kér, hogy az ő disszertációikat, jegyzéseiket, jobbításait s több efféléket általküldjenek. Most leszen már mind nemzetünknek, mind ezen folyó század utolsó fertályának mivel dicsekedni, és a következő századoknak a nevezett főméltóságú MECENÁST miért örök emlékezetben tartani.

1786. 38. levél (1786. 05. 17.) – a svéd akadémia alapítása

Svéciából. Márciusnak 20-dik napján összegyűlének Stockholmiában, a királynak parancsolatjára, az országnak tanácsosai. A gyűlésben előttük a király egy jeles orációt mondott, amelyben tudtukra adta azon végezését, mely szerint a nemzeti nyelvnek kikészítésére és

pallérozására egy akadémiát szándékozik felállítani, éppen úgy. mint XIV. Lajos a francia nyelvre nézve. Fog állani a társaság 12 rend szerint való tagokból, és azonkívül 6 megtisztelt tagokból. Kötelessége a társaságnak lészen a nemzeti nyelvnek minden más idegen nyelvből becsúszott szóktól való kitisztogatása, a nyelv reguláinak meghatározása, az ékesen szólásnak és versírásnak jó regulákra való vevése, s a t. Vajha az egek arra bírnák a mi javunkat annyira munkálkodó felséges uralkodónknak szívét, hogy a mi édes magyar nyelvünkkel ugyanazont cselekedni kegyelmesen méltóztatna!!!

1787. 24. levél (1787. 03. 24) – a klastromok könyveinek elvétele

Minden eltöröltetett klastromok könyveit a Budai Könyves Tárházba hordogatják. Lehet talán hát még valaha az a szerencsénk, hogyha a Mátyás király bibliotékáját nem láhattuk is, legalább maholnap a párját látni fogjuk.

1787. 49. levél (1787. 06. 23.) – Trattner könyves kabinetje profilt vált

Bécsben a Trattner Könyves Kabinetje, melyben eddig egy napra bizonyos pénzecske fizetvén az olvasásra könyveket szoktak vala kiadogatni, most borházzá válék, és úgy látszik, hogy ezen csere nyereségesebb, mert már most többen megkeresik. Még most is nagyobb hát a torok mint a tudományok szomjúsága!

1787. 83. levél (1787. 10. 20.) – Beservitzi Gábor halála

Szep. 17. napján Sáros vármegyében Beservitze mezővárosában Beservitzi Gábor úr életének 112. esztendejében meghala. Ez az öreg egész életének végéig jó egészséggel és ép elmével bíra és a többek között oly boldog emlékeztető tehetséggel volt megáldattatva, hogy minden ifjúságában történt dolgokra reáemlékezhetett, és név szerint is előbeszélhette. Ő, p. o. azokat a Tiszt urakat, akik alatt katonáskodott, azokat a személyeket, akikkel valaha valamikor beszéllett, azokat a tartományokat és városokat is, melyeket ifjúságában látott, minden hosszas gondolkozás és akadozás nélkül szép renddel megnevezhette. Életének utóbbi 30 esztendejei alatt a szakállát el nem borotváltatta; a Sz. Biblián és Kalendáriumon kívül semmit sem olvasott, mely utolsóból annyit gyűjtött össze, hogy egy kis (bibliotéka) könyvtár tölt belőle; minden éjszakai 12 órakor felkölt, és ha magától fel nem serkent, úgy egy vigyázónak kellett felkölteni, annakutána egy órát imádkozásban töltött el, és úgy ment ismét az ágyba. – Legfőbb

oka az ő hosszú életének, a maga szája vallása szerint nem egyéb volt, hanem az ételben s italban való mértékletesség, melyet gyermekségétől fogva szorgalmasan megtartott.

1788. 76. levél (1788. 09. 24.) – a Kassai Magyar Társaság megalakulása

Kassán egy kis társaság állott fel, melynek célja a nyelvnek gyarapítása. - A híres Párizsi Társaság is csak ilyen volt a maga kezdetében, míg ama nagylelkű kárdinál Richelieu, aki csak ez az egyért halhatatlanságot érdemel, olyan lábra nem állította azt, hogy álljon 40 személyekből, kik közül ki-ki 1200 livra fizetés mellett munkálódjon a nyelvnek pallérozásában. Bárcsak itt is a Richelieu nagy lelkével bíró s hazájukat szerető főrendekből olyanok volnának, kik így munkálódnának született nyelveknek boldogításában. Mert csak addig lesz a magyar magyar, míg ez a nyelv virágzik. Ha eleink oly nagyon nem ragaszkodtak volna a deák nyelvhez, most ez a nemzet egy volna Európának legnevezetesebb nemzeti között, a nyelve pedig mind bőségére, mind szépségére nézve mindeniket felülhaladná. - Csak ezelőtt négy esztendővel, ha azt kérték volna, hogy magyarul folyjanak minden törvényszékek, minden biztonnyal megnyerték volna. Mert a királyi felség is örömet szeretné annak a nemzetnek nyelvét, s ezáltal erkölcsét pallérozni, amely legelső titulusa között. Mindenek nagy gyönyörűséggel olvassák itt a több szép magyar könyvek között a Dugonits úr Etelkáját, annyival inkább, hogy ez magyar kisasszonynak nevezetes történeteiről íratott szép magyar román. Régi eleinknek szokásokról s szólások módjáról sok hasznos jegyzésekkel megékesített. Nagy tiszteletet s szeretetet érdemel ennek bölcs írója az egész hazától.